

El socialisme a la premsa progressista i republicanodemòcrata barcelonina durant el trienni esparterista (1840-1843)

Quim Serra Toro

Universitat de Barcelona
Facultat de Geografia i Història
Departament d'Història i Arqueologia
Carrer de Montalegre, 6
08001 Barcelona
quimserratoro@gmail.com

RESUM: El present article pretén comprendre com el socialisme va influir amb el seu ideari a Barcelona durant el Trienni Esparterista (1840-1843), per a la qual cosa ens centrarem en un dels mitjans de difusió d'idees: la premsa. A través de les publicacions periòdiques progressistes i republicanodemòcrates analitzarem com es donà aquesta transmissió d'idees en relació amb el context històric concret i quins efectes tingué això, des de la debilitat o absència de cossos doctrinals d'autor fins a la consolidació d'un discurs social al si del liberalisme més avançat.

PARAULES CLAU: socialisme utòpic, Trienni Esparterista, Étienne Cabet, Charles Fourier, Claude-Henri de Rouvroy de Saint-Simon, *El Constitucional*, *La Ley*, *El Popular*, *El Republicano*

Socialism in the Progressive and Democratic Republican Press
of Barcelona under the Espartero Regime (1840-1843)

ABSTRACT: This paper seeks to understand how socialism and its ideas exerted an influence on Barcelona during the three years of the Espartero regime (1840-1843). To this end, it focuses on one of the forms of media employed to disseminate ideas: the printed press. Through an examination of progressive and democratic republican periodical publications, the analysis explores how the transmission of ideas took place in relation to the specific

SERRA TORO, Quim (2018), «El socialisme a la premsa progressista i republicanodemòcrata barcelonina durant el trienni esparterista (1840-1843)». *Cercles. Revista d'Història Cultural*, 21, 159-194. ISSN: 1139-0158. ISSN-e: 1699-7468. DOI: 10.1344/cercles2018.21.1006. Data de recepció: 17/11/2017. Data d'acceptació: 4/6/2018.

historical context and it looks at the ensuing effects, from the weakness or absence of independently formulated doctrines to the consolidation of a social discourse at the very heart of the most advanced liberalism

KEYWORDS: utopian socialism, Espartero regime, Étienne Cabet, Charles Fourier, Claude-Henri de Rouvroy de Saint-Simon, *El Constitucional*, *La Ley*, *El Popular*, *El Republicano*

L'entrada i l'arrelament de noves idees sempre són un revulsiu per a una societat. La primera meitat del segle XIX fou, en aquest sentit, un moment de canvi econòmic, polític i social. És en aquest context que, amb la revolució liberal encara en procés d'implantació, arribaren les primeres visions crítiques del seu desenvolupament, de les quals algunes sorgiren del mateix liberalisme i d'altres foren el germen d'allò que s'anomenà socialisme. Però com penetraren i s'assumiren, aquestes idees? A través de quins canals arribaren i sota quina forma?

En analitzar la conformació ideològica del primer sindicalisme, Genís Barnosell apuntà que «tot plegat fou un procés en gran part col·lectiu i no pas merament individual o d'uns quants». I que «és més important el resultat ideològic final que no pas la procedència exacta d'un o altre inputs compromesos en la seva elaboració».¹ Podríem aplicar aquests mateixos principis a altres espais de conformació de cultura política? Els podríem aplicar a les idees socialistes?

Això ens genera un dubte raonable sobre les formes de difusió i consolidació de les idees i sobre el grau d'organització o de caos amb què es donen aquests processos. Però, per aclarir aquest dubte, ens cal acotar el marc d'estudi. El que es pretén aquí és analitzar la penetració d'idees pròpies del socialisme dit utòpic dins la premsa barcelonina progressista i republicana del Trienni Esparterista. L'acota-

¹ Genís BARNOSSELL, «Ideologia, política i llenguatge de classes en el primer sindicalisme, 1840-1870», *Barcelona Quaderns d'Història*, núm. 6, 2002, p. 35-49, esp. p. 36.

ment a la Barcelona del 1840-1843 s'explica per: *a*) Barcelona és, a principis de la dècada dels quaranta, el principal focus d'industrialització de l'Estat, amb presència d'un incipient moviment obrer i de l'ala més abrandada del liberalisme polític, bastant porosa al socialisme; i *b*) el Trienni 1840-1843 suposa, malgrat la deriva autoritària d'Espartero, una esclatxa de llibertat de publicació respecte dels períodes immediatament anteriors i, sobretot, posteriors.²

La dita esclatxa ens permet accedir a un món documental que ens és especialment preciós per a l'estudi del moviment i l'establiment de les idees: la premsa periòdica. Els diaris progressistes i republicanodemòcrates barcelonins de l'època traspuen l'arribada i l'acceptació d'un conjunt, si bé encara dispers d'idees socialistes, fenomen amb arrels a la dècada anterior. Les principals fonts hemerogràfiques que ens permeten fer aquesta aproximació són: *El Republicano*, diari demòcrata republicà on escriviren Francesc de Paula Cuello i Abdó Terrades, influïts en bona mesura per Étienne Cabet. Aquest diari, hereu de les *Hojas Terradas*, fou clausurat arran de la revolta de finals del 1842.³ Així mateix, trobem *El Constitucional*,⁴ que funcionà com l'òrgan dels progressistes a Barcelona, i *El Popular*, fundat per Pere Felip Monlau en abandonar l'anterior, crític amb els moderats però

2 Jaume GUILLAMET, *L'arrencada del periodisme liberal*, Vic, Eumo, 2010, p. 63, es referí al període com un moment d'expansió, diversificació i politització de la premsa: «Durant la regència d'Espartero hi va haver per primera vegada una oferta plural de premsa que va arribar a tots els sectors polítics».

3 El redactor d'*El Republicano*, Joan M. Carsí, tingué un paper clau en l'impuls junquista durant la insurrecció del 1842 i Francesc de Paula Cuello fou detingut i acusat de promoure la revolta. Manel Risques, «La insurrecció de Barcelona pel novembre de 1842. La seva dinàmica social», *Recerques*, núm. 10, 1980, p. 93-112, esp. p. 93.

4 *El Constitucional* feu propaganda d'Owen i, sobretot, de Fourier, fent seu el principi d'associació. Durant el Trienni, els progressistes barcelonins, malgrat el seu projecte de desenvolupament capitalista, sostingueren una certa defensa dels drets populars i el món sindical. Genís BARNOSELL, «Consens i revolució. Poble i nació a la Barcelona de la Revolució Liberal, 1835-1843», *Barcelona Quaderns d'Història*, núm. 10, 2004, p. 137-170, esp. p. 149.

menys abrandat. I, finalment, trobem *La Ley*, un diari sense adscripció clara, però que a finals del Trienni Esparterista feu un interessant gir a l'esquerra.⁵

El que es presenta tot seguit és un buidatge de les fonts hemerogràfiques esmentades per tal d'identificar-hi referències a idees socialistes que ens permetin categoritzar-les. Això ens ha de permetre determinar si la premsa, com a canal comunicatiu, les difonia ordenadament en forma de cossos doctrinals d'autor o si, altrament, es presentaven d'acord amb patrons distints. És a dir, si la clau de la difusió del socialisme en la premsa era l'origen de les idees o bé n'era el resultat ideològic.

Vies de penetració: el cas dels fourieristes

L'hemeroteca ens ofereix una sèrie valuosa de fonts que ens permeten comprendre part de les vies de penetració del socialisme utòpic a la Barcelona de principis de la dècada del 1840. Una de les més presents és la via de l'exili, com s'esdevingué en el cas de Joaquín Abreu, que entrà en contacte amb Charles Fourier i Victor Prosper de Considérant,⁶ entre d'altres, durant el seu exili a França, on participà en l'assaig de falansteri de Condé-sur-Vesgre.⁷ Abreu influí a Barce-

5 Guillaumet fa notar que durant el Trienni la «puixança d'*El Constitucional* va anar acompanyada d'una expansió de la premsa progressista cap a posicions demòcrates i fins i tot republicanes». *La Ley*, impulsat per Antonio Seijas, redactor d'*El Constitucional*, podria haver representat, inicialment, un gest d'apropament als republicans. Jaume GUILLAMET, *L'arrencada del periodisme liberal*, p. 64 i 146.

6 Considérant dirigí *La Phalange* i *Le Phalanstère*, i escriví les obres *Destinée Sociale* (1844) i *Principes du Socialisme* (1847). També tingué influències blanquistes i participà en la Primera Internacional i la Comuna de París.

7 En retornar a Andalusia, creà un grup d'afinitat fourierista en l'entorn gadità, dins del qual hi havia Manuel Sagrario de Beloy. Jordi MALUQUER DE MOTES, *El socialismo en España*, Barcelona, Crítica, 1977, p. 135-139.

lona, sota el nom El Proletario, amb la publicació d'articles al diari *El Vapor*, on exposà les tesis de Fourier.⁸

Així mateix, és especialment interessant el cas de Modesto Lafuente, que amb el pseudònim Fray Gerundio⁹ viatjà a París entre el 1837 i principis del 1842, on entrà en contacte amb els deixebles de Fourier, cosa que recollí a l'article «Fourier y los Fourieristas», aparegut a *El Constitucional* l'any 1842.¹⁰ Segons Lafuente, fou una dona andalusa que havia conegut «en mi viaje al mediodía de la España» qui li dirigí una carta mentre ell era a París que deia: «Ruego visite á M. Franzois Debay, a nombre de la Falansteriana española y tengo una completa confianza de que se alegrará de entrar en relaciones con los demás individuos de la escuela».¹¹

Lafuente narra com, a través de François Debay, «redactor de *La Falange*, periódico de la sociedad Falansteriana dedicado a la propaganda de las doctrinas de Fourier», entrà en contacte amb els deixeb-

8 Maluquer, a el *Socialismo en España*, tancà la polèmica sobre la identitat d'El Proletario en declarar que havia trobat un text d'Abreu en què s'identificava clarament amb el dit pseudònim. Entre els articles d'Abreu publicats a *El Vapor*, copiats del diari d'Algesires *El Grito de Carteya*, se n'han conservat sis, d'entre el 19 de novembre de 1835 i el 27 de gener de 1836. Hi trobem títols com «Economía pública» i «Ley electoral». *El Vapor* també reproduí articles de la fourierista Zoe de Gamond. ERNEST LLUCH, *El pensamiento económico a Catalunya (1760-1840). Els orígens ideològics del proteccionisme i la presa de consciència de la burgesia catalana*, Barcelona, Edicions 62, 1973.

9 Fray Gerundio s'ha identificat amb Modesto Lafuente, autor d'*Historia general de España* (1869).

10 Modesto LAFUENTE, «Viages de Fr. Gerundio. Fourier i los fourieristas», *El Constitucional*, núm. 1184, 9 de juny de 1842. La sèrie d'articles «Viages de Fr. Gerundio» aparegué en la premsa barcelonina a través d'*El Constitucional*, però també s'havia publicat al llarg del 1841 a *La Ley*. El viatge és posterior al 1837 perquè esmenta la mort de Fourier.

11 L'article citat parla d'«una señora española desde una de las más bellas ciudades de la Bética». Podria tractar-se de Margarita López Morla, membre de l'escola fourierista gaditana, tot i que ni el seu nom ni els de les ciutats de Cadis i Jerez, on residí i fou políticament activa, principalment a través de les seves tertúlies, són explicitats per Lafuente.

bles del dit pensador, «tuvo la bondad de convidarme a comer¹² aquel día con sus compañeros los Socialistas». Assistiren al dit àpat Debay, Considérant, aleshores redactor de *La Falange*, Nicolas R. D. Lemoine, enginyer autor d'*Asociación por falanges* i *Cálculos agronómicos*, i Jan Czynski,¹³ entre d'altres. Czynski era autor del fulletó *Porvenir de las mujeres*. Això reforça la hipòtesi que va ser Margarita López, coneixedora de l'obra del polonès i qui n'havia publicat el text conjuntament amb textos propis sota el nom *Una palabra a las españolas*,¹⁴ qui posà en contacte Lafuente amb els seguidors de Fourier de París. A més, sabem que Debay hi tenia contacte, ja que esmentà l'aparició de la dita a obra a *La Phalange*.¹⁵

12 Bernard Desmars ha analitzat els banquets fourieristes com una de les «formes de proselitisme falansterià». Els fourieristes feren banquets des de finals dels anys 1830, i a partir del 1838 el banquet entrà dins el ritual de commemoració de la mort de Fourier cada 7 d'abril. A més, Considérant organitzava un àpat cada dimecres al Palais-Royal de París, on assistí Lafuente, al restaurant Tavernier. Aquests banquets eren de predomini petitburgès, amb un bon nombre d'enginyers, científics i professionals liberals. La presència d'obrers era menor, tot i que acabaren fent banquets propis. Bernard DESMARS, «Festins harmonies ou réunions militantes? Les banquets phalanstériens de 1838 à 1849», *Romantisme*, núm. 137, 2007/3, p. 25-35.

13 Jonathan Beecher ha apuntat la importància de París com a centre d'acollida d'exiliats polítics i intel·lectuals europeus arran del panorama generat per la monarquia de juliol i destaca Czynski entre els fourieristes. Beecher esmenta la presència d'Abreu entre noms com Mikhail Bakunin o l'owenita John Barmby, i diu: «One element in the scene that awaited intellectual exiles arriving in Paris was the Fourierist headquarters at the rue de Tournon 2». Jonathan BEECHER, *Victor Considerant and the Rise and Fall of French Romantic Socialism*, Londres, University of California, 2001, p. 160-161.

14 Jan CZYNSKI, *Porvenir de las mujeres* (seguit de Margarita MORLA, *Una palabra a las españolas*), Cadis, 1841. Juan Pro recalca, malgrat la deriva conservadora de Morla dins el fourierisme, la centralitat de la dona en el seu pensament, a qui atorgava un paper protagonista en l'organització futura de la societat. Juan PRO, «Mujeres en un estado ideal: la utopía romántica del fourierismo y la historia de las emociones», *Rubrica Contemporanea*, vol. 4, núm. 7, 2015, p. 27-46, esp. p. 35.

15 Iris ZABALA, *Románticos y socialistas. La prensa española en el siglo XIX*, Madrid, Siglo XXI, 1972, p. 174.

L'article segueix relatant una conversa de sobretaula de tall cosmopolita en què es percep un gran interès pels avenços científics, com ara les aplicacions del vapor o «ensayos para dar impulso a una gran fábrica por la presión del aire», i la seva repercussió en la productivitat industrial. A banda, en aquesta conversa s'explicaren els falansteris, es parlà dels «vicios de la Sociedad» i s'acabà debatent «de Fourier, de Epicuro y de San Simon [...] de mecánica, de filosofía de medicina y de moral». És notable el contacte directe amb un dels principals seguidors de Fourier, Considérant, ja que ens mostra en quina mesura hi hagué pocs intermediaris entre els ideòlegs de l'escola societària i els difusors de les seves idees a l'Estat espanyol i la premsa barcelonina.

Lafuente també explica l'expansió del fourierisme a Anglaterra i als Estats Units a través del seu òrgan, *La Phalange*, i la presència de societaris a Alemanya, Suïssa, Rússia i el nord d'Itàlia. Entre els nuclis del fourierisme internacional no hi compta el Regne d'Espanya,¹⁶ malgrat que mostra convençudament la voluntat de difondre'n les idees. Diu: «[...] volví a mi casa cargado de obras, periódicos y folletos». I, malgrat admetre que «cualquiera que hubiese entrado nos hubiera tenido por locos», conclou que «quizá entre aquellos que a fuerza de animación parecían desjuiciados se encontraban los que han de hacer cambiar la faz del mundo».¹⁷

L'endemà, Lafuente dedica un segon article a explicar la doctrina societària: «Reforma completa del mundo». Aquí apareix la idea fourierista del treball atractiu: «El mundo social debe ser regido por un sistema de *atracción social*, como el mundo físico se rige por la *atrac-*

16 Malgrat que Abreu ja difonia des de Cadis les idees de Considérant i el mateix Fourier com a mínim des del 1837, a l'Estat espanyol la premsa netament fourierista no va quallar fins a la fundació el 1847 del diari *La Organización del Trabajo* per Garrido, influït per les idees d'Abreu i el qual aviat va ser clausurat. Jordi MALUQUER DE MOTES, *El socialismo en España*.

17 Modesto LAFUENTE, «Viajes de Fr. Gerundio. Fourier i los fourieristas».

ción física. Esto último lo descubrió Newton; lo primero lo ha descubierto Fourier». La idea de l'atracció apareix com a llei universal i motor de la història, com un principi sobre el qual s'ha de construir una societat harmònica que tendeixi a la fusió de les classes.¹⁸ L'article també preconitza amb el fourierisme una «abundancia general» que hauria de generar la «destrucción de los intereses exclusivos, orden completo y libertad completa; progreso fijo y conservación progresiva». Lafuente, entusiasmat, conclou que s'ha «descubierto el secreto de la felicidad en esta vida».¹⁹

Sobre l'associació diu que «era de menester hacer de todos los hombres del mundo una gran unidad social, una gran asociación, una gran familia, que habría de vivir en perfecta armonía y fraternidad». També exposa la teoria de les tres facultats de la producció, capital-treball-talent, calcada tal com apareix en els textos de Fourier.²⁰

18 André VERGEZ, «Initiation à la lecture de Charles Fourier», *Cahiers Charles Fourier*, núm. 18, 2007, disponible a www.charlesfourier.fr/spip.php?article379 [darrera consulta: 5/3/2018]. La idea de fons en Fourier és la realització personal. Pro digué: «For him, human passions were a natural phenomenon that must not be repressed but, rather, encouraged and suitably channelled in order to guarantee happiness for all». I remarcà un cert abandonament d'aquest aspecte pels seus seguidors: «The doctrine came to revolve around ways to organize work and distributing production, rather than utopian concerns over individual freedom and happiness, which were so vital for Fourier». Juan PRO, «Thinking of an Utopian Future: Fourierism in Nineteenth-Century Spain», *Utopian Studies*, vol. 26, núm. 2, 2015, p. 329-348.

19 Lafuente sovint usa un llenguatge metafòric sarcàstic, similar al que Engels va atribuir a Fourier. Demars ens recorda: «Dans le monde harmonien, promet Fourier, "l'industrie devient un divertissement et le travail sera plus attrayant que ne sont aujourd'hui les spectacles de bals"». Bernard DEMARS, «Travailler chez les fouriéristes: du travail attrayant à la participation aux bénéfiques», *Cahiers d'Histoire*, núm. 124, 2014, p. 63-77.

20 Charles FOURIER, *Doctrina social (el falansterio)*, Barcelona, Júcar, 1978, p. 93. A banda, Juan Pro relata com Fourier denunciava l'aliança de capital i ciència per a l'expropiació dels fruits del treball i cercava un ideal d'harmonia que reconciliés propietat privada i distribució justa de la riquesa social, tot confiant en el cor humà i les bondats de l'associació per anul·lar el conflicte social i assegurar a les persones una vida plenament lliure i feliç. Juan PRO, «Mujeres en un estado ideal», p. 30-32.

L'objectiu de tal doctrina és, en definitiva, l'homogeneïtzació de les classes socials, si bé no es concreta la desaparició de la propietat privada.²¹ En tot cas, sí que es planteja la desaparició de les contradiccions de classe i la consecució de l'harmonia social, que és l'objectiu principal del socialisme utòpic.

En aquest segon article a *El Constitucional*, Lafuente acaba esmentant el falansteri com la unitat de convivència i producció a partir de la qual s'edificarà el nou món ideat per Fourier. Així, exposa la necessitat d'emprendre «ensayos de pequeñas asociaciones» i afirma que «estas sociedades se irían multiplicando» fins a abastar tot el globus.²² El text acaba amb l'explicació del projecte de Manuel Sagrario de Beloy,²³ que pretenia «plantear en España un falansterio de ensayo de un nuevo y pacífico sistema social en que todo el género humano podrá ser bueno y feliz».²⁴

21 És interessant la idea de Fourier sobre la desaparició progressiva de les classes en el sistema societari. En el capítol XXI de *Doctrina social*, «De la fusión de las clases», Charles Fourier planteja la seva particular visió del tema. Situa l'associació com l'única «via d'interès» compartit entre classes que no genera relacions malsanes i defensa que l'associació farà desaparèixer els recels dels capitalistes envers els treballadors, ja que perdran l'embrutiment moral gràcies a la seva millora material; ahora, els treballadors perdran l'odi amb la desaparició de l'exploació. Tot això generarà un acostament de tall personal-familiar entre classes que, juntament amb una distribució més justa del producte del treball, ha d'acabar generant la seva fusió en poc temps.

22 Modesto LAFUENTE, «Viages de Fr. Gerundio. La reforma completa del mundo», *El Constitucional*, núm. 1183, 10 de juny de 1842. Noteu que hi ha un error d'impremta en la numeració del diari.

23 Deia així: «[...] a la vista tengo una exposición que hace [...] Sagrario de Beloy, [...] para la formación de una población-palacio o sea Falansterio en los campos de Tempul, término de Jerez de la Frontera». Modesto LAFUENTE, «Viages de Fr. Gerundio. La reforma completa del mundo».

24 *Copia de la exposición hecha a S. M. en favor de la Ciudad de Cartagena*, Cartagena, 1844; citada dins Clara LIDA, *Anarquismo y revolución en la España del XIX*, Madrid, 1972; citada dins Jordi MALUQUER DE MOTES, *El socialismo en España*, p. 72. Text ja aparegut a: Manuel SAGRARIO DE BELOY, *La Ley*, núm. 11, 11 de gener de 1841.

Un darrer exemple. El polític madrileny Ramón de la Sagra viatjà a França, Bèlgica i Holanda, on s'impregnà d'idees de Fourier i de Proudhon. Quan tornà a la seva ciutat, impartí a l'Ateneo Científico Literario de Madrid una sèrie de «Lecciones de economía social [...] del mayor interés a todas las clases de la Sociedad».²⁵ Aquestes xerrades foren editades i *El Constitucional* anuncià que a Barcelona es podien adquirir a la llibreria de Manuel Saurí. En aquesta mateixa llibreria²⁶ aparegué el 1842 la compilació de textos *Fourier, o sea explanation del sistema societario*, d'Isabelle Gatti de Gamond, la primera traducció sistemàtica al castellà de textos fourieristes.²⁷ *La Ley* s'hi referia en aquests termes: «[...] era sensible y doloroso que el pueblo español careciese por más tiempo de un libro en que se explicasen las ideas del GRAN REFORMADOR».²⁸

La noció del progrés i la persecució de l'harmonia i la felicitat

En la base del pensament socialista trobem, com a ideologia moderna i filla de la Il·lustració, la recerca de l'harmonia social i la felicitat.

²⁵ *El Constitucional*, núm. 361, 18 de juny de 1840, p. 4, dins la secció de subscripcions.

²⁶ També a les llibreries Mayol, Oliveras y Gavarro, Riera, Mates i Bodalles, i Gaspar. Aquestes llibreries apareixen anunciades en diversos números de *La Ley* i *El Constitucional* entre el 20 d'abril de 1842 i el 24 de març de 1843. A banda, Manuel Saurí, editor, havia publicat breument *El Independiente*, del qual no tenim detalls, el 1841. Jaume GUILLAMET, *L'arrencada del periodisme liberal*, p. 146.

²⁷ Isabelle GATTI DE GAMOND, *Fourier, o sea explanation del sistema societario*, Barcelona, Imprenta y Litografía de J. Roger, 1841. Gatti de Gamond era filla de Zoé de Gamond, qui fou seguidora de la línia fourierista exemplificadora de Czyski i impulsora falansteriana, cosa que entronca amb el projecte esmentat de Sagrario de Beloy.

²⁸ *La Ley*, núm. 114, 20 d'abril de 1842, núm. 155, 16 de maig de 1842, i núm. 156, 17 de maig de 1842. També apareix a *El Constitucional*, núm. 1003, 9 de desembre de 1841, i núm. 1408, 24 de març de 1843.

Una felicitat que era, aleshores, un concepte no pas individual, sinó col·lectiu, basat en una noció filosòfica progressista que veia en el perfeccionament humà una llei històrica. Amb aquest fi, el socialisme utòpic cercà noves formes d'organització social que milloressin les condicions materials de la majoria, tot atenuant l'individualisme liberal i el conflicte social. La gran millora que perseguien els utòpics, però, era de tipus moral. Fourier, per exemple, preocupat indubtablement pel patiment material de la classe treballadora, mai amagà la seva preocupació central pel sofriment psicològic (por, estrès, avorriment o vergonya), que lligava aquesta classe social a un «infern permanent».²⁹

Aquesta concepció es fa visible a *El Republicano* l'any 1842, que defineix així l'objectiu de la societat: «Mejorar el estado físico, moral e intelectual de los individuos que la componen, y sobre todo de las clases pobres que son las más numerosas».³⁰ Una definició que és calcada del que havia dit Cabet: «Yo entiendo por democracia a todo el pueblo; entiendo la mejora material, intelectual y moral de las clases menos felices [...] el sistema social y político más favorable a la dignidad [...] y la felicidad de todos los ciudadanos»;³¹ i que remunta a Jean-Jacques Rousseau: «Cuando nadie quiere ser feliz más que para sí mismo, no hay felicidad posible para la patria».³²

Jonathan Beecher ens recorda, així mateix, la importància de l'educació en aquesta reforma moral que planejaven els utòpics. Fou-

29 Jonathan BEECHER, *Charles Fourier. The Visionary and his World*, Londres, University of California Press, 1986, p. 277.

30 «Diálogos entre Guindilla y el tío Rebenque», *El Republicano*, núm. 2, 3 d'octubre de 1842. Aquesta secció era extreta del diari satíric i polític de Madrid *Guindilla*.

31 Cabet, citat a Dominiqúe DESANTI, *Los socialistas utópicos*, Barcelona, Anagrama, 1973, p. 373.

32 Jean-Jacques ROUSSEAU, *Fragments politiques*, «Du bonheur public», dins Vera WAKSMAN, «Jean-Jacques Rousseau: el amor de sí mismo y la felicidad pública», *Anacronismo e Irrupción*, vol. 3, núm. 4, 2013, p. 104-127.

rier, per exemple, expressà la necessitat d'iniciar la reforma del món per l'educació dels infants, lliures encara de «prejudici» i «superstició». ³³ Així, el 1842 *La Ley* publicava: «Instruir al pueblo, moralizarle, es uno de los principales objetos que deben llamar la atención del gobierno»; ³⁴ i la seva editorial mostrava «constante empeño de que las clases menesterosas reciban educación». ³⁵ Paral·lelament, *El Republicano* imprimia: «La instrucción del pueblo debe abrazar no solo los rudimentos de leer, escribir, y contar, sino también algunos conocimientos para mejor dirigir su trabajo y sus deberes y derechos políticos y civiles». ³⁶ En resum, l'animadversió per les condicions indignes dels obrers es transformà en preocupació per la seva plena realització personal. La reforma perseguida és de tall moral, i el punt d'innovació rau en la via material i no espiritual per a la seva consecució.

Un industrialisme transversal

Industrialisme i proteccionisme no foren un tret identificador exclusiu dels socialistes, sinó un element transversal a la Barcelona del Trienni Espanyol. Això no impedí que els entorns afins a aquestes idees s'hi adherissin decididament, aportant-hi la seva visió particular. Entre els utòpics, l'obsessió per la qüestió industrial era més pròpia de Claude-Henri de Rouvroy, comte de Saint-Simon, que de Fourier ³⁷ i Cabet.

³³ Jonathan BEECHER, *Charles Fourier*, p. 259-273.

³⁴ *La Ley*, núm. 2014, 2 d'agost de 1842.

³⁵ *La Ley*, núm. 112, 22 d'abril de 1842, editorial arran d'una carta dels professors Joan Oliver, Joan Pla i Gabriel Torras, en la qual rebutjaven els copagaments a les escoles públiques de Barcelona. La carta data del 20 d'abril de 1842.

³⁶ *El Republicano*, núm. 11, 24 d'octubre de 1842.

³⁷ Si bé Charles Fourier mostrà una certa reticència respecte a la qüestió industrial, alguns dels seus principals deixebles, com Victor Prosper de Considérant, donaren cada cop més importància a aquest aspecte. Recordem que, mentre que Fourier morí el 1837, Considérant el sobrevisqué fins al 1893, per la qual cosa compregué millor, per raó de

Deia el primer: «La sociedad entera se basa en la industria, la industria es la única garantía de su existencia, la única fuente de todas las riquezas y de toda prosperidad. El estado de cosas más favorable a la industria es, paralelamente, el más favorable a la sociedad».

Les idees de Saint-Simon ja havien penetrat en la premsa barcelonina a través de personatges com Josep Andreu Fontcuberta, que escriví a *El Vapor* a finals dels anys 1830 amb el pseudònim Joseph Andrew Covert-Spring. Aquest autor, però, tingué una evolució conservadora molt reticent a l'agitació social, que Marie Grau explica dient que «només hauria viscut la fase última del saintsimonisme “enfantin”, que es caracteritza pel retrocés polític i la decantació cap a un compromís amb la monarquia de juliol».³⁸ Tornant al Trienni, *La Ley*, més escorada en el fourierisme, feu campanya per la modernització de la indústria³⁹ i defensà, com *El Republicano*, el «dret d'exposició» a les Corts de les bondats de la indústria per part de delegats obrers, industrials i tècnics catalans. En la mateixa línia, *El Popular* deia que «los caminos de hierro y las fábricas [...] son lazos indestructibles de la asociación y fraternidad universal».⁴⁰

---

l'experiència, el pes de la indústria i la classe obrera en el canvi social. De fet, s'integrà a l'Associació Internacional de Treballadors (AIT).

38 Grau identificà Andrew de Covert-Spring amb Josep Andreu Fontcuberta, mallorquí exiliat a Perpinyà del 1828 al 1835 i posteriorment establert a Barcelona després de fer una breu estada a Madrid. Marie GRAU, «Andrew Covert-Spring: assaig de construcció d'un personatge històric», *Els Marges*, núm. 45, 1992, p. 7-25. A banda de Fontcuberta, cal tenir en compte que Pere Mata, redactor d'*El Constitucional* i posteriorment de *La Ley* durant el Trienni, ja havia impulsat *La Joven España* (1836-1837), una revista de tall saintsimonià, a Reus. Albert ARNAVAT, *Els moviments socials a Reus. 1808-1874*, Barcelona, Universitat de Barcelona, 1992, p. 123.

39 Feu, per exemple, campanya en defensa de la substitució de les berguedanes per filadores més modernes i defensà la introducció de telers mecànics per tal d'incrementar la producció i millorar les condicions de vida dels treballadors. *La Ley*, núm. 35, 4 de febrer de 1842, núm. 40, 8 de febrer de 1842, i núm. 84, 24 de març de 1842.

40 «De la asociacion. II», *El Popular*, núm. 21, 21 d'abril de 1841.

Però la qüestió industrial prengué relleu sobretot arran del tractat de comerç, de tall lliurecanvista, entre el Regne Unit i el Regne d'Espanya que promogué Espartero el 1842. *La Ley* s'exclamava: «España entregada a un tratado anti-económico-político será víctima de su credulidad; Cataluña de la traición, y al través de tamaño acontecimiento de inaudita infamia, solo vemos un pueblo desesperado pidiendo pan [...] y nuestra vista solo alcanzará un horizonte de guerra y sangre».⁴¹

En general, ens trobem davant un interclassisme industrial que té cert pòsit saintsimonià, però que també entronca amb Fourier.⁴² En tot cas, la bandera del proteccionisme es podria entendre més com un tret particular del marc català i barceloní que no pas com un element distintiu entre liberals i socialistes. El lliurecanvisme era titllat de «traïció a Catalunya» i *La Ley* arribà a exclamar: «Los intereses llamados de Cataluña no son otros que los de toda la nación».⁴³ En tot cas, el primer socialisme tingué una sensibilitat especial per la indústria i les innovacions tècniques, que veia útils al servei de la reforma de la societat. François Jarrige en digué: «S'ils dénoncent les apories des trajectoires technologiques du capitalisme et ses ravages, les socialistes voient aussi de plus dans les progrès des techniques des outils pour construire l'avenir».⁴⁴

41 *La Ley*, núm. 110, 20 d'abril de 1842.

42 També amb *Considérant*, però aquí s'hi desdibuixa el component interclassista, cosa que es desprèn de la seva actuació a l'AIT i la Comuna de París.

43 *La Ley* defensà, per exemple, la construcció d'infraestructures per abaratir el transport de carbó a Osona. *La Ley*, núm. 222, 11 d'agost de 1842.

44 François JARRIGE (dir.), Bernard DESMARS *et al.*, *Dompter Prométhée. Technologies et socialisme à l'âge romantique (1820-1870)*, Besançon, Presses Universitaires de Franche-Comté, 2016.

L'emergència d'organitzar l'economia

Si hi ha una idea que uneix la major part dels socialistes, de Saint-Simon a Marx, és la consideració del sistema capitalista com a anàrquic i el convenciment que cal organitzar-ne la producció. De la Sagra tractà la qüestió i els periòdics barcelonins li donaren veu:

[...] la disuelta sociedad de obreros de Cataluña [...] no es más que consecuencia, lamentable sí, pero directa y natural del estado vicioso como está constituida la industria manufacturera, o mejor dicho, de sus faltas de organización, de su funesta anarquía.⁴⁵

És interessant veure com s'estableix una relació causa-conseqüència entre l'anarquia de la producció industrial i l'associacionisme obrer, que apareix aquí com un mal necessari que ha de pal·liar els defectes del capitalisme. Més endavant, el text citat reclama: 1) l'organització del treball, és a dir, que cal organitzar la indústria catalana abans d'estendre-la per tal de no reproduir-ne els mals; i 2) la necessitat de fer suportable el treball per evitar el conflicte social i incrementar la producció.

La necessitat d'organitzar la indústria abans d'estendre-la, això és, de créixer qualitativament en primer lloc i quantitativament i ordenada posteriorment, és pròpia de Fourier i la podem trobar en el pensament d'Abreu. D'altra banda, la insistència a fer suportable el treball podria ser una translació del treball atractiu del mateix autor. Cal recordar que, a diferència de Saint-Simon, que veia el treball com un deure, Fourier no adoptà una posició moralista i enfocà el treball

⁴⁵ Ramón de la SAGRA, *El Corresponsal*, 15 de gener de 1842, reproduït a *La Ley*, núm. 23, 23 de gener de 1842.

com quelcom necessari que ha de passar de ser repugnant a ser desitjable.⁴⁶ Això es veu quan De la Sagra afirma:

Creyeron vds. que primero debía ser fomentarla [la indústria] que organizarla, partiendo de la máxima que antes era buscar trabajo que hacerlo soportable. [...] Antes de fomentarse la industria en España, se necesita organizarla.⁴⁷

El dret natural d'associació

Segurament, el debat social més transcendent per al període que ens ocupa és el del principi i el dret d'associació. L'associació es desplega en dos camps paral·lels: en primer lloc, és un element central en el debat polític teòric; en segon lloc, esdevé una demanda real i concreta⁴⁸ de la classe obrera. Comencem per aquí. Espartero encetà dues línies polítiques que distanciaren els obrers catalans del progressisme: el tractat lliurecanvista amb la Gran Bretanya del 1842 i la supressió del dret d'associació, que il·legalitzà les societats de suport mutu que havien anat apareixent a Barcelona i a les principals viles industrials del Principat. La premsa progressista i republicanodemòcrata barcelonina defensà la indústria, però també respongué en favor del dret d'associació dels obrers. Això queda reflectit a *El Popular*,⁴⁹ que, forçat a publicar l'ordre de cessament de la Societat de Teixidors

46 Jonathan BEECHER, *Charles Fourier*, p. 275.

47 Ramón de la SAGRA, *El Corresponsal*.

48 Convé no tenir una visió reduccionista de l'associacionisme, circumscrita a associacions sindicals, cooperatives o polítiques. Pere Gabriel proposa que incloguem dins el marc de la cultura obrera altres formes d'associació com ara l'excursionisme, l'oci, la música, l'esport o la cultura, no com a complementàries o secundàries, sinó com a elements clau per comprendre la cultura política obrera i «l'entramat de pensament militant popular». Pere GABRIEL, «La cultura obrera», *Cercles: Revista d'Història Cultural*, núm. 8, 2005, p. 15-42, esp. p. 17.

49 Subtítulat, precisament, *Diario de los Intereses de Cataluña*.

de Barcelona, l'acompanyà d'un article de denúncia en què criticava la decisió del govern mentre recomanava als teixidors que seguissin la via legal, justa o no, per poder tornar a operar obertament.⁵⁰

Així mateix, *La Ley* ja inserí en el seu segon número una carta de la Societat de Socors Mutu de Gràcia⁵¹ i al cap de poques setmanes publicà una carta de Joan Muns,⁵² líder obrer i organitzador del proletariat català, en nom de la Societat de Mútua Protecció de Teixidors del Cotó de Barcelona.⁵³ Ambdós textos reclamaven que no se'ls negués el «dret natural» d'associació. Jesús de Felipe ha apuntat la demanda de reconeixement d'aquest dret en la legislació estatal com un mecanisme pel qual els treballadors havien buscat subjectar el lliure mercat a la negociació col·lectiva amb els patrons.⁵⁴ Fins i tot Ramón de la Sagra sortí en defensa dels obrers catalans amb un article a *El Corresponsal*, reproduït per *La Ley*,⁵⁵ on defensà el «principio fecundo de la asociación» com una condició necessària per a l'organització del capitalisme i la consecució d'un ordre social desitjable.⁵⁶ En aquest mateix número, l'editorial de *La Ley* estrenà una polèmica amb el diari madrileny *El Castellano*, que havia publicat un article

50 *El Popular*, núm. 280, 5 de gener de 1842. També s'hi esmenta el nombre d'aturats socorreguts per la Societat aquell mes per tal d'il·lustrar la imperiosa necessitat de mantenir el dret d'associació.

51 *La Ley*, núm. 2, 2 de gener de 1842.

52 Barnosell identificà Muns i col·laboradors seus com Buldú, dirigents clau en el pas de la cultura d'ofici a la «ideologia sindicalista general» durant el Trienni basant-se en l'experiència dels anys 1830. Genís BARNOSELL, «Ideologia, política i llenguatge», p. 39-44.

53 *La Ley*, núm. 21, 21 de gener de 1842.

54 Jesús de FELIPE, «La orientación del movimiento obrero hacia el republicanismo en España en el siglo XIX», *Historia y Política*, núm. 25, gener-juny de 2011, p. 119-148, esp. p. 127.

55 Ramón de la SAGRA, *El Corresponsal*.

56 De la Sagra tingué contacte amb l'escola societària, però fou influït principalment per Proudhon, amb qui contactà el 1840 a França, i pel reformisme liberal de Krause. Alfonso SÁNCHEZ HORMIGO, «La economía social de Ramón de la Sagra», dins Enrique F. QUINTANA, *Economía y economistas españoles*, Barcelona, Galaxia Gutenberg, 1999, vol. 5, p. 649-662.

contra les organitzacions obreres del Principat adduint la seva violència i la seva tendència a alterar l'ordre social establert.⁵⁷ La major part dels diaris barcelonins feren, en canvi, un esforç per remarcar la condemna de les bullangues que s'havien repetit des del 1835 i el caràcter pacífic dels obrers catalans. Tots aquests articles s'han de circumscriure dins la campanya per a la legalització de les societats obreres catalanes del 1842. La premsa també donà espais de difusió al moviment obrer a través de cartes obertes i articles, sovint precedides d'editorials que en subscrivien el contingut.

L'abril del 1842, quan finalment es legalitzà l'associacionisme obrer barceloní, la premsa es feu ressò del pacte al qual havien arribat el poder polític, que acceptava una certa organització del moviment obrer, i els treballadors, que assumien que el seu dret d'associació quedava limitat per certs condicionants.⁵⁸ Aleshores la premsa reproduí un comunicat del Govern Superior de la Província de Barcelona, en nom del Govern Superior Polític de la Península, en el qual, després de comentar la visita de Muns i Buldú de part de la Societat de Protecció Mútua de Teixidors del Cotó de Barcelona, deia: «[...] se proteja el espíritu de asociación por las ventajas inconmensurables que produce, y de que la experiencia nos proporciona cada día notables ejemplos». Alhora que defensava l'associació, en fixava els límits: pacifisme, «no se apele a la coacción o a la violencia», i apoliticisme, «Ninguna de estas sociedades podrá ocuparse de objetos políticos».⁵⁹

El propi moviment obrer remarcà públicament l'acord i l'assumpció dels principis de la no-violència i l'apoliticisme. Així mateix, recalçà que l'associació tenia per objecte la filantropia i en cap cas es manifestà la introducció del llenguatge de classe o solidari.

57 *La Ley*, núm. 23, 23 de gener de 1842.

58 Genís BARNOSELL, *Orígens del sindicalisme català*, Barcelona, Eumo, 1999.

59 «El Gobierno Superior de la provincia de Barcelona por el Gobierno Superior Político de la Península», *La Ley*, núm. 108, 18 d'abril de 1842.

Muns i Buldú assumiren aquestes premisses amb la següent mostra de resignació i interclassisme:

Pruebas repetidas tenemos dadas de sensatez, cordura y resignación, y ellas nos han valido el actual triunfo: sigamos en adelante el mismo camino [...] son comunes los intereses: les somos necesarios [als fabricants], es verdad, pero su ruina fuera también la nuestra. [...] que sin coacción ni violencia, y en todas circunstancias prósperas o adversas de nuestra industria, se establezca el natural equilibrio entre el salario de los obreros y las ganancias de los fabricantes.⁶⁰

Respecte a aquestes qüestions, Barnosell ens recorda que del 1840 al 1843 els sindicats elaboraren una «ideologia coherent» que justificava la seva acció en contraposició al liberalisme econòmic dels fabricants, amb el suport de progressistes i demòcrates. Aquesta ideologia es basava en un concepte propi d'harmonia entre fabricants, mestres i operaris, una voluntat de major participació del treball en el repartiment del guany industrial, el dret d'associació com a garant dels interessos obrers i una defensa del proteccionisme compartida amb els fabricants.⁶¹ Així mateix, Josep M. Ollé recalca que l'actitud oberta del moviment obrer permeté l'entrada «d'influències de caire avançat»: «Muns en un discurs del 2 d'agost de 1841 afirmà que la classe obrera era partidària “de todas las ideas que mejorasen nuestra Sociedad”». Dins aquesta línia es planteja el problema de saber si

60 Joan MUNS i Joan BULDÚ, «Alocución a los miembros de la Sociedad de Protección Mutua de Tejedores de Algodón de Barcelona», *La Ley*, núm. 108, 18 d'abril de 1842. Cal dir que això es complí quan, durant la insurrecció del 1842, l'Associació de Teixidors va frenar les milícies, on els seus afiliats tenien majoria. Albert GARCIA BALANÀ, «"El verdadero productor": lenguaje y experiencia en la formación de las culturas políticas obreras», dins María CRUZ i María SIERRA (coords.), *La España liberal, 1833-1874*, vol. II, dins Manuel PÉREZ LEDESMA i Ismael SAZ (dir.), *Historia de las culturas políticas en España y América Latina*, Madrid, Marcial Pons Historia i Prensas Universitarias de Zaragoza, 2014, p. 217-252, esp. p. 247.

61 Genís BARNOSELL, «Ideologia, política i llenguatge», p. 36 i 39.

les doctrines del socialisme utòpic arribaren a influir en el moviment obrer». ⁶²

Però tornem ara a un pla més teòric. El 1841 va aparèixer a *El Popular* una sèrie de dos articles anomenats «La Asociación» que són de gran interès. Al primer s'hi exposa «una visible tendencia al desarrollo del principio de asociación en política», malgrat que —afegeix— el govern «en materia de beneficencia y socorros mutuos, no quiso consentir la existencia de tales asociaciones». Tot seguit defineix el principi d'associació com «la reunión de muchos que llevan un fin común» i diu que «La igualdad es, por consiguiente, el principio y el objeto de la asociación». ⁶³ La idea de la unió entorn de l'objectiu comú no apareix aquí com a manifestament classista o interclassista, malgrat que algunes apel·lacions posteriors al dret a la diversitat remetent més a la voluntat de concòrdia entre classes del socialisme utòpic que no pas a desenvolupaments teòrics posteriors de supressió de les classes. El discurs de l'article recorda, tot sovint, la voluntat de Fourier d'harmonitzar les classes a través de la seva fusió gradual. El text també rebutja en rodó plantejaments de tall comunista, distingint entre la igualtat potencial i la igualtat de fet, rebutjant l'anivellament ⁶⁴ i apostant per una jerarquia basada en l'elecció entre associats lliures.

62 El discurs de Muns es publicà a *El Constitucional* el 6 d'agost de 1841. El problema que planteja Ollé es manté en bona mesura, ja que en la premsa podem detectar referències al moviment obrer entroncades amb l'ideari socialista, però amb les fonts disponibles ens és molt difícil fer una aproximació acurada als perfils i col·lectius lectors. Josep M. OLLÉ, *El moviment obrer a Catalunya, 1840-1843*, Barcelona, Nova Terra, 1973, p. 61.

63 «De la Asociación. I», *El Popular*, any 1, núm. 20, 20 d'abril de 1841. L'associació aquí apareix alhora com una tendència històrica general i com un fenomen concret propi d'una fase determinada del desenvolupament humà; la interpretació historicista fou apuntada en bona mesura per Saint-Simon.

64 Josep M. Ollé esmenta un suposat periòdic que no s'ha trobat ni se sap si es va arribar a publicar: *El Nivelador*, que podria ser que hagués defensat un cert anivellament material, però les referències indirectes via *Diario de Barcelona* no fan referència a la qüestió de la propietat. Així mateix, *El Popular* tenia una petita facció esquerrana d'anivella-

L'article conclou amb una exposició, a tall de teoria històrica, que explica el progrés humà com una màquina impulsada per un motor: la igualtat. S'hi identifiquen tres etapes clau: 1) la igualació espiritual, que s'associa a l'aparició del cristianisme,⁶⁵ 2) la isonomia legal, associada a la democràcia, i 3) la igualtat material, que arriba amb l'associació i permet la realització completa de les dues anteriors, amb la qual cosa s'assoleix la igualtat total. Aquesta concepció, sense ser una esmena a la totalitat del liberalisme, fa una crítica del seu individualisme i desplaça el protagonisme de la llibertat cap a la igualtat.⁶⁶

Al segon article de la sèrie encara hi trobem les declaracions següents: «[...] no hay más remedio que la asociación. En esta, todas las fuerzas se combinan formando una fuerza única» i «No se pierde ningún esfuerzo, no esteriliza ningún trabajo [...] todo obedece a las leyes de la más admirable armonía; y en la armonía se comprenden el orden, la belleza y el poder».⁶⁷ No hem de perdre mai de vista que aquell mateix any 1841 es publicava a Barcelona *Fourier, o sea explicación del sistema societario*, de Gatti de Gamond, amb afirmacions com les següents: «La Asociación no se limitará a un país o a un pueblo

---

dors, i Pi Arimon titllà d'anivellador *El Centralista*, dirigit per Cuello durant la jamància del 1843. Josep M. OLLÉ, *El moviment obrer a Catalunya*, p. 59-60.

65 Jonathan Beecher explica que fourieristes de tots els corrents, tant volterians de Considerant com catòlics, veieren el cristianisme com una font de creences compartides necessària per unir la societat per a la reforma que proposaven. Jonathan BEECHER, «Fourierism and Christianity», *Nineteenth-Century French Studies*, vol. 22, núm. 3/4, primavera-estiu del 1994, p. 391-403.

66 Barnosell definí *El Popular* de la manera següent: «*El Popular* defended a society with private property, without poverty [...] The language of *El Popular* was, like that of *El Sancho Gobernador*, essentially secular, but even so religion was fundamental. [...] The theory of natural rights on which liberals upheld their defence of the rights of the individual was justified, ultimately, in divine will. This probably also justified human fraternity beyond selfish individualism, as would also be seen in *El Popular*». Genís BARNOSSELL, «God and Freedom: Radical Liberalism, Republicanism, and Religion in Spain, 1808–1847», *IRSH*, núm. 57, 2012, p. 37-59, p. 45-46 i 55.

67 «De la Asociación. II», *El Popular*, any 1, núm. 21, 21 d'abril de 1841.

determinado, sino que se extenderá a ambos hemisferios, caracterizándose por la universalidad que domina todas las ideas cristianas» o «la época de la asociación no está remota; por todas partes aparecen los signos precursores de la nueva alianza». ⁶⁸ Com ha dit Barnosell parafrasejant Rousseau, «no sería necesaria “asociación parcial” alguna que pudiera existir a expensas de la “asociación general”». ⁶⁹

A més, a *El Popular* apareix una valoració del paper dels grans teòrics socialistes. De Saint-Simon, se'n lloa la clarividència respecte a la qüestió industrial i es compara la universalitat de l'associació que proposa amb la del cristianisme, cosa que entronca amb la seva idea de *Nouveau Christianisme*. Ara bé, *El Popular* rebutja les derivades cripta religioses de deixebles seus, com ara Barthélemy Prosper Enfantin i Félicité Lammenais, que el 1834 havia escrit *Paroles d'un Croyant*. ⁷⁰

Respecte a Fourier, *El Popular* apunta que «tenía más alta idea de la asociación» i que «su jerarquía está bien concebida», és a dir, l'organització de la societat. Ara bé, n'assenyala el punt feble: «[...] los fourrieristas creyeron poder llevar à cabo sus reformas sin el auxilio de los

68 Isabelle GATTI DE GAMOND, *Fourier, o sea explicación*, p. 27-28.

69 Genís BARNOSELL, «Republicanism, progresismo y sindicalismo en Cataluña durante el Trienio Esparterista (1840-1843)», *Historia y Política*, núm. 25, 2011, p. 93-118, esp. p. 113.

70 Félicité LAMMENAI, *Paroles d'un croyant*, París, 1834. L'obra de Lammenais fou traduïda al castellà per Mariano José Larra el 1836, però entre el 1834 i el 1835 ja havia estat editada en francès un mínim de cinc vegades. Val a dir que Lammenais rebutjà ben aviat el comunisme i defensà la via interclassista. Així mateix, el progressista Ribot i Fontserè copià la fórmula de Lammenais en publicar «Palabras de fraternidad» (Jordi MALUQUER DE MOTES, *El socialismo en España*). Aquestes idees influïren també el més tardà Bibiloni, clergue mallorquí que s'uní al cabetianisme amb l'obra *Cristianos-Socialistas* el 1848. *La Fraternidad* es referí a Bibiloni com un «cura socialista». Pere FULLANA, *El catolicisme social a Mallorca*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1990, p. 55. En tot cas, s'evidencia un fenomen pel qual el liberalisme capgirà el discurs religiós proabsolutista generat durant la Guerra del Francès (1808-1814) com una arma en contra seva, i com emprà discursos mil·lenaristes, de vegades tenyits de socialisme, en els moments de màxima confrontació. Genís BARNOSELL, «God and Freedom», p. 59.

elementos políticos que les rodeaban [...] una presunción necia».⁷¹ Es fa, per tant, una crítica de l'apoliticisme dels utòpics, una crítica que era extensible a la línia seguida per Abreu i els fourieristes gaditans.⁷²

El dret d'associació, doncs, fou un punt de trobada entre demòcrates i socialistes empesos, més que per debats teòrics, per la lògica dels fets. *El Popular* aquí és una veu crítica tant amb l'individualisme liberal com amb l'apoliticisme del socialisme utòpic. La voluntat manifesta és engranar democràcia i associació, i és que el socialisme ajudà el liberalisme més avançat, republicans i demòcrates, a articular el seu discurs social.⁷³ Malgrat les crítiques, *El Popular* va publicar: «El espíritu de asociación va progresando en todas direcciones, lo cual es buen agüero de pública prosperidad».⁷⁴

Les classes «productives», treball i propietat privada

A la premsa barcelonina del 1840-1843 no trobem referències clares als conceptes de treball i propietat privada. El que sí que hi trobem

71 «De la Asociación. II»

72 Jordi MALUQUER DE MOTES, *El socialismo en España*, p. 135-199.

73 Genís Barnosell considera que el republicanisme català tenia les condicions de discurs per donar suport al sindicalisme, influït pel republicanisme francès que reclamava el 1793 i per personatges com Cabet, amb qui Terradas tenia contacte. El terradisme es feu seu programàticament el dret d'associació, conjuntament amb el sufragi universal, dins un programa de reformes socials i polítiques en el marc de la república. Els progressistes també teoritzaren sobre la força de la massa. La política de masses, però, encara quedava lluny, segons l'autor. Vegeu Genís BARNOSELL, «Republicanism, progresismo y sindicalismo», p. 111 i 115. Barnosell veu un vincle entre el discurs de la sobirania popular i l'escorada a l'esquerra: «This republicanism emphasized the defence of national and popular sovereignty before the excessive power of the Crown, and increasingly evolved toward a more social vision of revolution [...] emphasis on national sovereignty but also on the republic and on specific social measures, it became the true origin of Catalan republicanism and Terradas its “founding father”». Vegeu Genís BARNOSELL, «God and freedom», p. 41-42.

74 *El Popular*, núm. 51, 21 de maig de 1841.

és una distinció manifesta entre productors i improductius, una idea molt present en l'obra de Saint-Simon, qui distingeix clarament entre els que produeixen, amb els industrials com a avantguarda, i els que són estèrils per al progrés de la societat. A *Le Politique* (1819), Saint-Simon exposa que formen el «partit nacional», el del bé comú, els qui exerceixen, mantenen o dirigeixen el treball.⁷⁵ En canvi, rebutja els que consumeixen sense produir, els que fan treball improductiu i els reaccionaris antiindustrials. La divisió de Saint-Simon entre productors i paràsits és clarament utilitarista. En aquest sentit, Fontcuberta ja havia escrit a *El Vapor*:

Nosotros somos amigos de la industria, del comercio, de los trabajadores, y estas tres clases beneméritas que dan ser y vida a los estados modernos nada pueden tener en común con los *grandes señores* ni con los *ociosos* [...] Los hombres de talento, los comerciantes e industriales son las únicas clases privilegiadas que admitimos.⁷⁶

Així mateix, a *Doctrina social*, Fourier dedica tot el capítol «Los vicios de la civilización» a aquesta qüestió i hi amplia la visió de Saint-Simon. Els ociosos, «gentes llamadas *comme il faut* que pasan su vida en el *dolce far niente*», només són un grup improductiu més dins el grup dels «paràsits accessorios», al qual encara es podrien sumar els «paràsits sociales» i els «paràsits domésticos».⁷⁷ Finalment, *El Republicano* no fa curt amb la crítica dels sectors improductius de la societat i publica: «Que se supriman todos los empleados, oficinas

75 Claude-Henri ROUVROI, *Le Politique*, París, Corréard. Librairie du Politique, 1819, p. 353-367. En el fons aquí trobem un desplegament de la idea de Sieyès sobre quines classes formaven en si mateixes el cos de la nació i quines li eren paràsites. Joseph SIEYÈS, *Qu'est-ce que le Tiers état?*, Ginebra, Librairie Droz, 1970.

76 Andrew COVERT-SPRING, *El Vapor*, 12 de desembre de 1836.

77 Charles FOURIER, *Doctrina social*, p. 43. Curiosament, Abreu treballà a l'administració de loteria i la defensà per escrit com a mecanisme de redistribució de la riquesa, i Fourier l'havia condemnada explícitament anys abans.

y sueldos inútiles. Solo de esta manera se curará la raíz de esa enfermedad del pueblo español que se llama *empleomanía*». ⁷⁸ Per tant, si bé no trobem el treball subjectivat, ⁷⁹ sí que podem detectar una noció de classes productives i improductives en contradicció. Paral·lelament, no trobem quasi cap crítica directa a la propietat privada, com tampoc feren la majoria d'utòpics. *La Ley*, per exemple feu abrandades defenses de la propietat davant la conflictivitat social ⁸⁰ i publicità associacions de propietaris. ⁸¹ Només *El Republicano* qüestionà parcialment la sacralitat de la propietat privada:

Que el gobierno pudiera fomentar mejor el bienestar público empleando mejor las tierras y edificios que posee a título de crédito público, realengos, baldíos etc. Debe distribuir las tierras, y sobre todo formar en ellas colonias con sujeción a un método de vida y trabajo más racional. ⁸²

Aquest text pot ser entès en clau de crítica al desenvolupament de la revolució liberal al Regne d'Espanya i, concretament, com una crítica a la forma en què s'havien fet les desamortitzacions. En oposició a això, proposa el repartiment de terres i la colonització de terrenys improductius per part de camperols pobres. En certa manera s'hi apunta una reforma agrària que busca incrementar la produc-

78 «Dialogos entre Guindilla y el tío Rebenque», *El Republicano*, núm. 8, 19 d'octubre de 1842.

79 Cal recordar els estudis de Barnosell sobre el vocabulari sindical i que, fins al 1845, fins i tot els obrers encara s'identificaven, de vegades, com a pobres o ciutadans, i no necessàriament com a classe treballadora. Els discursos del treball i la ciutadania s'imbricaren en el llenguatge sindical del Trienni. Genís BARNOSELL, «Ideologia, política i llenguatge», p. 37.

80 *La Ley*, núm. 97, 7 d'abril de 1842, arran de la conflictivitat social i el bandolerisme a l'Empordà.

81 *La Ley*, núm. 193, 12 de juliol de 1842.

82 «Diálogos entre Guindilla y el Tío Rebenque», *El Republicano*, núm. 8, 19 d'octubre de 1842.

tivitat agrícola i racionalitzar l'ús de la terra. Així mateix, s'exigeix un procés de distribució, en oposició a la subhasta pròpia de la desamortització, que feu que el pas de l'Antic Règim al capitalisme no suposés una desconcentració de la tinença de la terra ni, en molts casos, un canvi de titular entre el domini feudal i la propietat capitalista. Aquest discurs crític, si bé minoritari, d'*El Republicano* pot relacionar-se amb les seves influències cabetianes. Recordem que els icarians, deixebles de Étienne Cabet, es troben entre els socialistes utòpics que havien fet una crítica més directa contra la propietat. A *Voyage en Icarie* (1842), Cabet planteja la seva teoria definitiva sobre la propietat, segons la qual la societat democràtica ha de tendir al comunisme per suprimir la desigualtat i arribar a la plenitud. A tal objecte, proposa una fase de transició, de supressió gradual de la propietat, que conclou amb l'adveniment del comunisme.⁸³

Val a dir que, en tot el que impliqui una redistribució de la terra, hi podem trobar l'empremta de François-Noël Babeuf i seguidors seus com Filippo Buonarroti. El seu comunisme agrari o primitiu,⁸⁴ com de vegades s'ha anomenat, es troba en l'arrel d'aquesta mena de reivindicacions. Recordem que Terradas i Cuello compartien amb Cabet les influències de Babeuf i en la seva actitud revolucionària coincidien més amb aquest darrer que amb el líder icarià. Finalment, Proudhon

83 Étienne CABET, *Voyage en Icarie*, París, Typ. Félix Maleteste, 1848, p. 360: «Est-il possible de substituer brusquement la communauté au système de l'inégalité et de la propriété? Non; un régime transitoire est indispensable. Quel régime transitoire? Un régime qui, tout en maintenant la propriété, détruit le plus tôt possible la misère et progressivement l'inégalité de fortune et de pouvoir; qui forme, par l'éducation, une et plusieurs générations pour la communauté; qui donne d'abord la liberté de discussion et d'association, et qui donne aussi le suffrage universel. Pourquoi ne pas supprimer tout de suite la propriété? Parce que les propriétaires n'y consentiraient pas, [...] parce que d'ailleurs il est matériellement impossible d'exécuter instantanément les travaux nécessaires pour la communauté».

84 També s'ha parlat de comunisme jacobí amb referència a Blanqui.

havia escrit la seva obra *Què és la propietat?* el 1840,⁸⁵ però, malgrat que influí en Ramón de la Sagra, no trobem una presència important del seu pensament a la premsa barcelonina dels anys 1840-1843.

Divergències estratègiques

A banda d'identificar les idees pròpies del primer socialisme, cal que ens fixem en els plantejaments estratègics que se'ns presenten. Podem fer una divisió clara entre dos grans corrents: 1) el dels revolucionaris insurreccionalistes i 2) el dels reformistes etapistes. La major part dels sectors progressistes i demòcrates que tenien certa osmosi amb els socialistes optaren per les tesis pacifistes, pròpies de saintsimonians i fourieristes. En canvi, els qui optaren per una presa directa del poder entronquen amb Babeuf i l'ala més radical de la Revolució Francesa.

Segurament el corrent més interessant d'analitzar respecte a aquesta qüestió és el cabetianisme. Els icarians van predicar amb l'exemple d'una manera similar al que l'escola societària havia fet a través dels falansteris i Owen amb New Lanark.⁸⁶ Els cabetians catalans, però, no sempre seguiren la mateixa estratègia. El paradigma fou Abdó Terradas, més que un teòric, un propagandista i home d'acció que, fins i tot quan a inicis dels anys 1840 el moviment obrer encara recordava la repressió de les bullangues i mantenia una bona relació amb el partit progressista, defensà la via revolucionària. De fet, *El Republicano* obria tots els seus números amb el «Plan de Re-

85 Pierre-Joseph PROUDHON, *What is property?*, 1840, disponible a *Project Gutenberg* (web), 2008, www.gutenberg.org/files/360/360-h/360-h.htm. (darrera consulta: 10/6/2017).

86 El 1850 els cabetians crearen una comunitat estable a Nauvoo, Illinois, amb la participació de dos catalans.

volución» del mateix Terradas.⁸⁷ Maluquer digué de Terradas que «trataba de encauzar el naciente sindicalismo proletario catalán hacia la lucha contra el régimen y hacia el cumplimiento cabal del programa democrático de la revolución burguesa».⁸⁸ Terradas i l'entorn d'*El Republicano* mantingueren un discurs de tall populista i igualitarista, un republicanisme demòcrata amb certs trets socialistes. De fet, conceberen la democràcia com l'element anivellador que havia d'assegurar una igualtat no només jurídica, sinó també material, cosa que ens remunta, de nou, a Babeuf.⁸⁹

Tampoc hem d'obviar la confiança del grup terradista en «el progreso del espíritu salvador de la asociación de la clase jornalera»⁹⁰ i la seva simpatia pel sindicalisme que s'estava organitzant a Catalunya. Al marge d'això, hem de remarcar que aquest entorn es distingia per la seva crida a la revolució i la insurrecció armada com a vies per al canvi polític i social. En el grup d'*El Republicano* trobem influències neobabeuvistes com en Cabet, però per a ell la insurrecció armada no tingué mai el pes que va tenir entre Terradas i els seus seguidors,

87 Barnosell considera que Terradas «defended the necessity of a revolution that would impose the new institutions through a very brief dictatorship of the masses». I detectà en el seu discurs una tendència a associar radicalitat política i major igualtat en la distribució dels ingressos, amb la defensa del dret a la subsistència. En aquesta concepció revolucionària també s'hi troben rastres d'un cert milenarisme, segons el qual «The rulers were tyrants who had to be driven out of power and, if need be, exterminated». Vegeu Genís BARNOSSELL, «God and Freedom», p. 47-50 i 56.

88 Jordi MALUQUER DE MOTES, *El socialismo en España*, p. 242. Segons Maluquer, Étienne Cabet omplí de nou contingut la Revolució Francesa i arribà al comunisme partint d'un republicanisme demòcrata de tall igualitarista. Així mateix, la integració dels sectors populars passava per la concessió tant de drets polítics com d'un «cert dret a l'existència», segons Genís BARNOSSELL, «Consens i revolució», p. 151.

89 Nicolas CONDORCET, *Tableau de l'esprit humain*, París, 1795, p. 329: «Egalité de fait, ultime but de l'art social». Aquesta citació obrí *El manifest dels iguals* el 1797, que exposava les tesis de la Conspiració dels Iguals, impulsada per Babeuf. ANÒNIM, «Manifeste des Égaux», a *L'inévitable Révolution*, París, P. V. Stock, 1903, p. 266-274.

90 Abdó TERRADAS, *Lo que eran y son. Obsequios y agasajos hechos por los tejedores de Vich a unos hombres del pueblo*, Barcelona, 1841, p. 3.

fins al punt que va generar una tensió i una polèmica considerables entre tots dos.⁹¹ D'aquest distanciament, Maluquer en digué: «Los pasos seguidos por Terradas al salir de prisión muestran de una manera evidente su alejamiento de los caminos tácticos trazados por el cabetianismo».⁹² Barnosell encara fou més taxatiu: «None of the ideas of communist Cabet, or of any of the other French communists, can be found in Terradism». I encara: «Terradism only remotely reflected the Constitution of 1793 and differed greatly from both Robespierreism and the social radicalism of Buonarroti and Blanqui or from the communism of Cabet».⁹³

Ara bé, si posem el focus en l'acció, més que no pas en la manifestació ideològica, cal recordar que Cabet ingressà en el carbonarisme amb Marie-Joseph de Lafayette i que a *Histoire de la Révolution*⁹⁴ defensà els avenços socials aconseguits durant la Convenció Nacional (1792-1795) i perduts en l'època del Directori (1795-1799). Durant la seva vida política, a més, arribà a participar en aixecaments populars, com ara els enfrontaments de les classes populars parisen-

91 Malgrat tot, Abdó Terradas i Étienne Cabet tingueren contacte durant l'exili del primer a l'estat francès, que s'havia iniciat a començaments del 1841. A més, segons Maluquer, quan al gener del 1843 Terradas fou detingut juntament amb Uzuriaga i Gelada a Perpinyà, acusats de formar part d'una organització comunista secreta, els requisaren diversos textos i cartes de contingut polític, una de les quals provenia del mateix Cabet, amb qui sembla que havia mantingut certa correspondència. Així mateix, Terradas fou encausat juntament amb Gouhenant, que anys més tard va actuar d'enllaç entre Cabet i els icarians catalans.

92 Jordi MALUQUER DE MOTES, *El socialismo en España*, p. 247.

93 Genís BARNOSELL, «God and Freedom», p. 48-49.

94 Étienne CABET, *Histoire de la Révolution de 1832 et situation présente (septembre 1832) expliquées et éclairées par les révolutions de 1789, 1792, 1799 et 1804 et par la Restauration*, París, August Mie, 1832. Respecte als punts de dissens i de contacte entre Cabet i Terradas, val a dir que, fins i tot a mitjan anys 1840, quan l'allunyament ja era palès, Terradas encara va ser qui va traduir al castellà la *Histoire de la Révolution Française* de Cabet. M. Antonia Fernández, «El comunismo icariano de La Fraternidad (1847-1848)», dins Alberto GIL NOVALES (coord.), *La revolución liberal: (Congreso sobre la Revolución liberal española en su diversidad peninsular (e insular) y americana, Madrid, abril de 1999)*, Madrid, Ediciones del Orto, 2001, p. 647-656, esp. p. 648.

ques contra l'exèrcit i la policia el 1831, dels quals saintsimonians i fourieristes es mantingueren al marge.⁹⁵ A més, durant el regnat de Lluís-Felip d'Orleans s'oposà al règim monàrquic, a diferència dels seguidors de Fourier i Saint-Simon, que consideraven la reforma social al marge del sistema polític. Podem perdre visió de conjunt si sobredimensionem les desavinences tàctiques entre Cabet i Terradas respecte a l'insurreccionalisme. És cert que el segon prioritza la democràcia per damunt del comunisme, però no oblidem que les trajectòries d'ambdós tenen punts de coincidència.

De les diferències entre tots dos, valdria la pena apuntar que l'actuació de Terradas a la dècada del 1840 té paral·lelismes amb la de Cabet a França a inicis dels anys 1830. És plausible que el francès retragués al català la seva aposta revolucionària o bé perquè en tenia una experiència negativa en el seu entorn, o bé perquè pretenia emmotllar els seus seguidors internacionals a la tàctica i l'estratègia que ell desenvolupava d'acord amb el marc francès. Potser tant en la teoria com en la pràctica Terradas no és tan diferent de Cabet com s'ha pensat, sinó que, a diferència de la majoria dels seus seguidors, no s'adaptà a les necessitats del mestre, sinó a les del seu propi entorn polític i social.⁹⁶ Més que en el text, és en la manera de confrontar la

95 En aquesta ocasió, per exemple, *Enfantin* s'oposà a participar en els enfrontaments i cominà els treballadors parisencs a formar falansteris en lloc d'optar per la via insurreccional.

96 Hi hagué encara un altre grup de cabetians important, que es concentrà a l'entorn de *La Fraternidad*, però no hi entrarem perquè és posterior a la cronologia que ens ocupa. Només direm que aquest grup, el de Narcís Monturiol i Anselm Clavé, censurà tota mena d'acció violenta i es dedicà a propagar la via pacífica i difondre l'obra de Cabet. És en contrast amb aquest grup que sovint s'ha remarcat l'heterodòxia en el cabetianisme del grup terradista. Albert GARCIA BALANÀ, «Ordre industrial i transformació cultural a la Catalunya de mitjan segle XIX: a propòsit de Josep Anselm Clavé i l'associacionisme coral», *Recerques*, núm. 33, 1995, p. 103-134, esp. p. 112: «Seguint Cabet s'abdicà de tota pràctica violenta i s'insistí en la necessitat de la instrucció i la moralització obreres, fonaments de la utopia comunitària».

correlació de força entre el poder establert i les forces democràtiques on es troben les concomitàncies entre el primer Cabet i Terradas a partir de dos ítems: insurrecció i republicanisme. L'allunyament tàctic, que acompanya també les desavinences programàtiques, és remarcable i innegable, però té un cert component conjuntural.

En tot cas, a banda d'*El Republicano*, la premsa progressista rebutjava frontalment la violència. *La Ley* sempre comminà els obrers catalans a no aixecar-se i a defensar el seu «buen nombre» davant els atacs que els titlaven de «revoltosos». S'hi podia llegir: «Siga la honrada clase proletaria observando el mismo orden y comportamiento que hasta aquí y sus hechos desmentirán solemnemente las inculpaciones de sus encarnizados»;⁹⁷ o «Nunca, y más desde 1835, nunca, repetimos, tuvo lugar una sola bullanga, un sacudimiento que fuese del pueblo o que al pueblo debiera atribuirse; sino al poder y solo al poder; al gobierno y solo al mal gobierno»;⁹⁸ i encara: «Nos hemos declarado abiertamente en contra de las bullangas y alborotos trastornadores que fueron siempre las más poderosas armas de descrédito con que nos hicieron y hacen cruda e interminable guerra los enemigos de la libertad».⁹⁹

A tall de conclusió

La revisió de les fonts hemerogràfiques progressistes i republicanodemòcrates del Trienni condueix a certes conclusions sobre la penetració d'idees socialistes. Primerament, la centralitat dels autors francesos, en especial de Fourier, incorporada per la part més avançada

97 *La Ley*, núm. 151, 11 de maig de 1842.

98 *La Ley*, núm. 166, 15 de juny de 1842.

99 *La Ley*, núm. 175, 24 de juny de 1842.

del liberalisme.¹⁰⁰ Aquí tingueren un paper clau la facilitat lingüística, la proximitat territorial i la major obertura política de la monarquia orleanista.

En segon lloc, s'aprecia un contacte directe entre els introductors de les dites idees i els seus focus de generació. Els difusors del socialisme a l'Estat espanyol i de la premsa barcelonina foren persones locals que en molts casos havien entrat en contacte directe amb els ideòlegs i propagandistes de l'estranger, especialment de França i, sovint, arran d'un exili polític, com en els casos de Terradas¹⁰¹ i Abreu. Alhora, respecte a la presència del socialisme utòpic a la premsa, sembla reproduir-se allò que Juan Pro ja identificà per al fourierisme quan afirmà que «a creative Fourierism took root [...] Spanish Fourierism was work of local militants».¹⁰² És a dir, la propagació de les idees socialistes a la premsa fou obra de persones naturals del territori,¹⁰³ sense que en cap cas això anés en detriment que s'establissin un bon nombre de contactes fora de l'Estat, element clau en la introducció de les idees esmentades.

Però anem al nucli de la qüestió: la forma en què es presentaren les idees socialistes. Malgrat les abundantades declaracions d'adhesió de personatges com Fray Gerundio, no podem parlar de penetració i

¹⁰⁰ Segons Albert GARCIA BALANÀ, «Ordre industrial i transformació cultural», p. 112, la influència del socialisme francès procurà nous marcs de referència al programa democràtic interclassista.

¹⁰¹ L'empordanès visqué a cavall dels estats francès i espanyol. No semblà que això li suposés un gran daltabaix ja que, a banda de la seva activitat com a agitador a Barcelona, la seva vida es desenvolupà en gran mesura entre Figueres, vila de la qual fou alcalde, i Perpinyà, on residí d'estudiant i com a exiliat per la seva activitat política. Allí prengué contacte amb Cabet. Per a Terradas la frontera sembla esvaïr-se. Així mateix, Fontcuberta, nascut a Mallorca, fou professor universitari a Perpinyà abans d'actuar des de Barcelona.

¹⁰² Juan PRO, «Thinking of an Utopian Future», p. 329-348.

¹⁰³ No trobem a la premsa barcelonina del 1840-1843 presència repetida o continuada de socialistes estrangers. Segons Grau, ni tan sols Fontcuberta arribà a Barcelona amb actitud de proselit. Marie GRAU, «Andrew Covert-Spring: assaig», p. 22-23.

arrelament de cossos doctrinals ben formats ni d'ideologies tanca-des.¹⁰⁴ Les idees pròpies dels pensadors socialistes arribaren de manera esparsa, sovint barrejades al marge de qui en fos l'autor. Fins al 1842 no trobem, per exemple, edicions del pensament de Fourier en castellà. Així, la premsa barcelonina del Trienni ja contenia elements propis de les teories socialistes, però no transmetia de manera estructurada les tesis de les diverses escoles.¹⁰⁵

En aquest sentit, la premsa s'adaptà al seu entorn i proposà un conjunt d'idees que havien de permetre una millora de les condicions de vida de la població en funció de la seva problemàtica concreta. Difusió d'idees concretes per a problemes concrets. S'explica així l'interès per l'associació, no com a part de l'ideari societari o com una experiència llunyana, sinó com a part d'una campanya contra la seva prohibició per part d'Espartero i en defensa del proletariat i la indústria catalanes, en contrast amb l'agrarisme dels fourieristes andalusos i madrilenys. I s'explica també així que una premsa que en cap cas dirigia una crítica a la totalitat del sistema, com succeïa en el cas de *La Ley*, defensés públicament les tesis d'autors socialistes. Segurament perquè entenien la seva crítica més com un potencial atenuador del conflicte social, que no pas com un agreujant. La selecció d'idees, la forma com se simplifiquen les doctrines, no són aleatòries, són pragmàtiques i responen a les necessitats del propi context. La simplificació de les idees socialistes en la premsa, la seva vulgarització i adaptació, responen principalment a una funció propagandística pràctica. I no tan sols hem de parlar de simplificació, sinó que també convé que parlem d'hibridació de diversos corrents. Pro ja apuntà les habili-

104 Pro remarca que a l'Estat espanyol només cabetians i fourieristes establiren escoles mínimament estables. Juan PRO, «Thinking of an Utopian Future», p. 329-348.

105 Marie Grau deia dels saintsimonians: «No hi ha tan sols una ortodòxia, sinó un moviment ramificat i complex. A partir del 1835 el saintsimonisme ja no existeix, ni com a organització, ni com a sistema doctrinal, si bé continua divulgant-se sense control l'ideari». Vegeu Marie GRAU, «Andrew Covert-Spring: assaig», p. 22.

tats «camaleòniques» del fourierisme i com el socialisme utòpic es conformà mesclant-se amb elements liberals, romàntics, feministes i, segurament, espiritistes.¹⁰⁶ Barnosell també feu esment d'aquest fenomen de mixtura i afirmà que els diversos socialismes es pogueren difondre de manera conjunta «puesto que a causa de su simplificación para hacerlos más accesibles al público, con frecuencia es imposible distinguir lo que viene de uno o de otro, de Saint-Simon o de Fourier».¹⁰⁷ És a dir, la qualitat que en bona mesura donà vida als primers corrents socialistes fou la capacitat d'adaptació i enriquiment dels diversos moviments emancipadors que sorgiren en la societat on eren presents.

Així mateix, Pere Gabriel, en reflexionar sobre l'estudi de la difusió d'idees, la conformació de la cultura política i la seva translació en l'acció de determinats grups socials, proposa un mètode que «no es mou dins les grans i millors construccions teòriques, [...] sinó que intenta recollir més bàsicament les lectures i construccions popularitzades o almenys les que han anat fent seves els quadres i militants dels distints grups actius i dels distints moviments polítics».¹⁰⁸

El socialisme utòpic fou una esmena del desenvolupament històric de la revolució liberal, una crítica que penetrà en els sectors més avançats del mateix liberalisme en forma d'idees complementàries, més que no pas d'ideologies. Així mateix, aquesta forma de difusió permeté una certa penetració de conceptes dins el moviment obrer,¹⁰⁹

106 Juan PRO, «Thinking of an Utopian Future», p. 329-348.

107 Genís BARNOSELL, «Entre el liberalismo y el saint-simonismo: J. Andrew de Covert-Spring», dins Manuel SUÁREZ (ed.), *Utopías, quimeras y desencantos. El universo utópico en la España liberal*, Santander, Ediciones de la Universidad de Cantabria, 2008, p. 113-157, esp. p. 124.

108 Pere GABRIEL, «La cultura obrera», p. 21.

109 En tot cas, convé circumscriure correctament l'abast i l'impacte de la premsa analitzada. Els càlculs de què disposem fixen en uns 3.552 diaris la difusió total a Barcelona per al 1842, dels quals uns 1.000 exemplars devien ser d'*El Constitucional* i uns 500, d'*El Popular* i de *La Ley*, respectivament. Això suposa 29 diaris/1.000 habitants. A banda, aquests diaris només es podien aconseguir a Barcelona i a les ciutats que hi eren connectades per

que començà a deslligar la seva acció política del progressisme precisament durant el Trienni.¹¹⁰ Aquests fenòmens quedaren plasmats en un fet: al llarg del Trienni Esparterista, l'increment dels conflictes socials anà acompanyat d'una escorada a l'esquerra de la premsa.¹¹¹ Veient les fonts, la presència d'idees socialistes a la premsa del Trienni compleix un efecte similar al que Barnosell deduí de les publicacions d'Abreu a *El Vapor*: «[...] su publicación muestra muy claramente como las ideas socialistas contribuían a introducir la “cuestión social” en una utopía liberal centrada en las soluciones políticas».¹¹²

Les idees no sempre es transmeten de manera sistematitzada, com ideologies coherents, a través de cossos doctrinals tancats.¹¹³ Les

---

diligència, com Reus, Vilanova i la Geltrú o Tarragona. Així mateix, cal recordar que el 1860 l'alfabetització era del 26% de la població catalana, el 40% entre homes i l'11% entre dones. En darrer lloc, cal tenir en compte que els preus dels periòdics del Trienni foren relativament cars per al poder de compra de la majoria i que el primer diari que es pot considerar «barat», *El Pregonero*, editat per Manuel Saurí, no arribà fins el 1844. Malgrat els espais habilitats per a la lectura individual i col·lectiva, es fa evident que la difusió directa de la premsa era encara limitada els anys 1840-1843, amb un clar biaix de classe i de gènere. Vegeu Jaume GUILLAMET, *L'arrencada del periodisme liberal*, p. 349-350, 278 i 286.

110 Genís BARNOSELL, «Republicanism, progresismo y sindicalismo», p. 95-101.

111 Podem observar, per exemple, el gir social de *La Ley*, que en apropar-se la revolta antiesparterista del 1842 publicà: «Vivimos de cuestiones sociales y constituciones y turbulencias, principiando ya sin embargo a ladearse la balanza del lado de la cuestión social a la que se van abriendo los hombres de buena fe de todos los partidos en cuyas cabezas no bulle ya el fuego destructor de la apasionada política y que se han penetrado que esa cuestión es la aurora de esperanza de la humanidad entera». Vegeu «Política Europea», *La Ley*, núm. 187, 6 de juliol de 1842. I poc després: «¿Qué le importa al pobre jornalero que se le consignen sus derechos en un libro de oro, en un libro sagrado llamado Constitución, si carece de la ilustración necesaria para conocerlos? [...] Esto quisiéramos que meditasen bien nuestros gobernantes, estos que todo lo fían a la política, y que se convenciesen de que para marchar por la verdadera senda de la civilización, es menester emprender a la vez la revolución política y la social de dar PAN Y LIBERTAD AL PUEBLO». Vegeu *La Ley*, núm. 229, 18 d'agost de 1842.

112 Genís BARNOSELL, «Entre el liberalismo y el saint-simonismo», p. 124.

113 Pro indicà que, lluny de tractar-se d'una dinàmica local, fou una tendència general, almenys en la difusió del fourierisme. Vegeu Juan PRO, «Thinking of an Utopian Fu-

condicions dels mitjans de comunicació i les necessitats dels espais de recepció determinen quins elements penetren en la societat, hi arrenen i passen a formar part de la cultura política d'un o més sectors. Es dona, per tant, una relació dialèctica entre text i context que es construeix a través d'un procés de recepció, apropiació i reelaboració.¹¹⁴ Aquesta dinàmica es manifesta en com la crítica socialista es fa present en la premsa barcelonina del Trienni: tant a través de la defensa de la indústria i el dret d'associació en el terreny socioeconòmic, com en la definició d'un autèntic discurs d'esqueres dins el liberalisme més abrandat en l'àmbit polític.

---

ture», p. 329-348: «The welcome these authors had did not mean an automatic imitation of their thinking. Such is the degree of selection or distortion of the master's original doctrine that we find in his disciples, that it may be said that what the latter inherited from it was a great overall thrust for struggle and an ideological inspiration, rather than a complete thought system. Meanwhile, this distance between the Fourierisms prevailing before and after Fourier's death (1837) is not confined to Spain but is a general feature of the movement all over the world».

¹¹⁴ Fent un paralelisme amb la descripció feta per Balañà del procés de construcció de la cultura política obrera. Albert GARCIA BALAÑÀ, «"El verdadero productor": lenguaje y experiencia», p. 218-219.

Copyright © 2018. Aquesta obra està subjecta a una llicència de Creative Commons mitjançant la qual qualsevol explotació n'haurà de reconèixer els autors, citats a la referència que apareix a l'inici del document.